

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ І ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT AND ITS INFLUENCE ON THE FORMATION AND USE OF BUDGET RESOURCES OF THE STATE

У статті відмічено існуючі проблеми інституціонального характеру реформування бюджетної системи, сформулювала мета дослідження – проаналізувати взаємозв'язок ефективності бюджетного процесу з досконалістю інституціонального середовища. Авторами систематизовано особливості формування інституціонального середовища в європейських країнах і розкрито вплив його на ефективність використання бюджетних коштів та зміну базових «правил ведення гри» в ринкових умовах. Запропоновано концепцію переходу від управління витратами до управління результатами, яка сприятиме ефективному використанню бюджетних коштів. Обґрунтована необхідність формування досконалого інституціонального середовища залучення приватного капіталу для реалізації важливих державних програм на основі розвитку державно-підприємницького партнерства.

The current problems of reforming of Ukraine's budget system in the conditions of European integration are generalized, it is also noted that in the process of reforming of budget system the basic «rules of the game» are changing, new norms and procedures, which form the basis of the new institutional environment, appear. The author systematized the features of the formation of institutional environment in European countries and disclosed its impact on the efficiency of the use of budget funds and change of the basic «rules of the game» in market conditions. The main factors of formation of effective institutional environment of budget process organization in Ukraine are disclosed, which should ensure the possibility of realization of new approaches and instruments, which will improve risk management (to prevent expensive crises), better understand the incentives in the system (motivating participants of the budget process to adhere agreements and follow the rules) and improve the ways of using private finance and initiative (responding to requirements that otherwise won't have enough funding). The dependence of budget process efficiency on the effectiveness of its institutions and the institutional environment is proved. The concept of transition from cost management to performance management, which will promote the efficient use of budget funds, is proposed. The necessity of forming a perfect institutional environment for attracting private capital for realization of important state programs on the basis of development of state-entrepreneurial partnership is substantiated.

Віктор Федосов
д.е.н., професор,
завідувач
кафедри фінансів
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

**Петро
Юхименко**
д.е.н., професор,
професор
кафедри
економіки
та економічної
теорії
Білоцерківського
національного
аграрного
університету

Viktor Fedosov
Dr. in Economy,
Professor

**Petro
Yukhimenko**
Dr. in Economy,
Professor

ТЕОРІЯ

Ключові слова: інституціональне середовище, ринкові інститути, державно-підприємницьке партнерство, бюджетний процес, формальні і неформальні інститути.

Key words: institutional environment, market institutions, state entrepreneurial partnership, budget process, formal and informal institutes.

Вступ. В умовах утвердження ринкових відносин Україна зіштовхнулася з проблемами інституціонального характеру, серед яких: 1) повільна адаптація ринкових інституцій та створених інститутів до нових умов; 2) незадовільна модифікація старих і формування ринкових інститутів; 3) неузгодженість ринкових інституцій та інститутів з традиційними; 4) відсутність комплексного бачення концептуальних засад інституціонального забезпечення розвитку економіки й ринку з врахуванням національних особливостей. Проте і в цих умовах роль бюджету значно посилюється. Він залишається одним із основних інструментів управління економікою її стимулятором і активатором. Саме тому проблему формування досконалого інституціонального середовища в бюджетному процесі України слід розглядати як фундаментальну проблему, яка має практичну значимість в умовах реформування всієї економічної системи України в умовах євроінтеграції.

Аналіз досліджень та постановка завдання. На початку 2000-х років професор Дж. Ходжсон (Великобританія) у вступі до зібрання публікацій сучасних провідних представників інституціональної та еволюційної теорій підвів підсумки їх розвитку в економічній і фінансовій науках. Вчений відмітив ряд нових явищ і процесів у розвитку цих наук після середини 1970-х років – періоду зміни домінуючого становища кейнсіансько-неокласичного синтезу іншими теоріями мейнстріму. Цей період відзначається насамперед посиленням диверсифікації фінансово-економічних теорій, зростанням впливу і ролі інституціонального напрямку, особливо неінституціоналізму, тенденціями до «синтезування» («конвергенції») положень різних теорій, у тому числі «старого» (традиційного) і «нового»

інституціоналізму [1, с. XVII-XVIII]. Серед інших праць провідних інституціоналістів Західної Європи і США, в яких аналізуються різні аспекти взаємозв'язку та взаємодії інституціонального середовища і фінансово-економічних відносин, відзначим роботи (до речі, перекладені українською мовою) таких відомих учених, як Д. Аджемоглу і Дж. Робінсон [2], О. Вільямсон [3; 4], Д. Норт, Дж. Волліс, С. Вебб, Б. Вайнгаст [5], М. Олсон [6, 7], Е. Остром [8], Т. Пікетті [9], Е. Райнерт [10], Н. Фергюсон [11] та ін. Окремі аспекти інституціоналізації фінансово-економічних відносин у сучасний період розвитку економічної системи України знайшли відображення у працях відомих українських вчених З.С. Варналій [12], С.С. Гасанов [13], А.А. Гриценко [14; 15], Б.М. Данилишин [16], Т.І. Єфименко [17; 18], Ю.М. Коваленко [19], В.П. Кудряшов [20], Л.В. Лисяк [21], К.М. Роменська [22], І.Я. Чугунов [23], А.А. Чухно [24], М. П. Войнаренко [25] та ін. Проте, залишається чимало проблем теоретико-методологічного змісту, які потрібно вирішувати, зокрема, стосовно аналізу впливу досконалого інституціонального середовища на бюджетний процес.

Метою статті є вдосконалення теоретичних засад та наукове обґрунтування підходів до підвищення ефективності бюджетного процесу в Україні на основі формування системи його інституційного забезпечення.

Результати дослідження. В умовах реформування і утвердження ефективної національної моделі організації бюджетного процесу важливим фактором є наявність інституціонального середовища. Це одна із стрижневих категорій в методологічному апараті нової інституціональної економічної теорії. Інституціональне середовище бюджетного процесу являє собою сукупність основних політич-

них, адміністративних, економічних, соціальних аспектів, більшість із яких мають юридичне закріплення Конституцією, Бюджетним кодексом України (2010р.), Законом України «Про державний бюджет», рішеннями про місцевий бюджет, рішеннями місцевих адміністрацій, органів місцевого самоврядування та в інших нормативних актах, що регулюють бюджетні відносини. Крім відмічених, важливою складовою інституціонального середовища є сукупність неформальних правил, які історично закріплені у вигляді традицій, звичаїв та інших стійких шаблонів поведінки учасників бюджетного процесу, які ніде не закріплені формально у вигляді нормативно-законодавчих актів. Як показав у своєму дослідженні один із фундаторів неінституціоналізму лауреат Нобелівської премії 2009 року О. Вільямсон [26, с 97-104], існує безпосередній взаємозв'язок між інституціональними угодами, інституціональним середовищем і індивідуумами. Інституціональні угоди, на його думку, являють собою правила, які встановлені між різноманітними економічними агентами з метою оптимізації і систематизації відносин між ними. У випадку недосконалості інституціонального середовища неформальні інститути витісняють із практики формальні, що породжує стрімкий розвиток неформальних відносин у бюджетному процесі, породжують корупцію. Класичним прикладом подібного становища є ситуація в Перу, яка описана Ернандом де Сото [27]. Таке становище речей характерне і для України. Зокрема, до неформальних інститутів можна віднести такі знайомі усім громадянам України правила як «кумівство», «телефонне право», «повага перед ксивами» та інші. В народі їх називають «злодії в законі», які мають в Україні великий вплив при прийнятті бюджетних рішень на будь-якому рівні. Упродовж 2008–2017 рр. значення Індексу сприйняття корупції практично не покращилося: для України відповідний показник у 2006 р. становив 28 балів, у 2008 р. – 25, у 2015 р. – 27, у 2016 р. – 29 балів зі 100,

де 100 означає найменш корумповану державу [28].

Метою сучасного реформування економічної та фінансової систем є створення інститутів, які б не давали можливості прояву подібних негативних тенденцій і сприяли утвердженню соціально-орієнтованої змішаної економіки. Якщо звернутися до досвіду реформування в постсоціалістичних країнах, то формально реформування проводилось за однаковими теоретичними рекомендаціями (принципами Вашингтонського консенсусу), проте дали різні результати. Тривалий період світова економічна наукова думка не мала єдиних підходів до пояснення цього феномена, чому одні держави провели реформи швидко і достатньо безболісно, а інші, в складі яких і Україна, безрезультатно проводять їх на протязі більше двох десятиліть і не можуть завершити. Відповідь на це питання дали на межі ХХ-ХХІ ст. неінституціоналісти. Логіка пояснення в багатьох випадках напряду пов'язана з методологічним апаратом неінституціоналізму. Зокрема успіхи або провали реформування окремих ланок економічної системи обґрунтували з урахуванням особливостей інституціонального середовища, неформальних правил, національного менталітету, сприйнятливості корупції та інших факторів, які є центром їх аналізу [29].

В процесі трансформації і змін будь-яка підсистема національної економіки проходить два взаємопов'язані етапи (стадії): трансформаційний спад і відновлювальне зростання [30, с. 1]. В Україні трансформаційний спад завершився у 90-х рр. ХХ ст. Впродовж 1991-1999 рр. відбувався перманентний економічний спад, причому ВВП скорочувався в середньому на 9,5 % щорічно. На кінець періоду він становив лише 38 % від рівня 1990 р. З 2000 по 2008 рр. в Україні відбувалося зростання ВВП як екстенсивним, так і інтенсивним шляхом. Світовий досвід показує, що задовільним для будь-якої країни є щорічне зростання ВВП на душу населення на рівні 4-6%. За даний період Україна мала реальні темпи зростання вищі у 3 рази (6,9%

в середньому за період), ніж у таких розвинених країнах світу, як США – 2,3%, Японія – 1,4%, ЄС – 2,2% [31, с. 33]. Відновлювальне зростання завершилося восени 2008 р., у зв'язку з вступом економіки в стадію економічного спаду, який співпав з часовими рамками світової фінансової кризи 2007-2009 рр. Сам по собі вплив світової кризи на національну економіку України є індикатором того, що уже сформована національна модель змішаної економіки, яка ґрунтується на базових принципах організації даної економічної системи. Постає необхідність привести у відповідність цим принципам і усі підсистеми, включаючи й бюджетну, в якій важливою ланкою є бюджетний процес.

На перший погляд, дані етапи є абсолютно протилежними за характером і спрямуванням змін в умовах життєдіяльності, проте еволюційне зростання неможливе без попереднього йому трансформаційного спаду. А подальший успіх усієї системи залежить від ефективності реформування її підсистем, що забезпечується досконалим інституціональним середовищем. Це характерно і для удосконалення бюджетного процесу в Україні.

У результаті цих трансформаційних процесів економічної системи змінюються і базові «правила ведення гри», появляються нові норми і процедури, які складають основу нового інституціонального середовища. Якщо взяти бюджетну систему то вона має також адаптуватися до нових інститутів і її ефективне функціонування залежить від досконалості формування відповідного інституціонального середовища. Неінституціональна теорія містить положення про існування певного дуалізму щодо швидкості змін формальних і неформальних інститутів, які формують інституціональне середовище. Щодо формальних, то їх можна змінити достатньо швидко, а неформальні є достатньо стійкими в часі і змінюються досить повільно, в залежності від зрілості суспільства. Тому періоди адаптації в новому інституціональному середовищі є досить тривалими в часі і супроводжується погіршенням добробуту населення,

перерозподілом власності, розбалансованістю державних фінансів, інфляційними процесами, збільшенням державного боргу та іншими негативними для соціально-економічної системи явищами.

Погіршення економічного стану впливає і на бюджетну систему, її потенціальні можливості. Зміни настають в процесі адаптації до нових умов організації фінансово-економічних, соціальних, політичних, адміністративних відносин. Нове інституціональне середовище формує нові стійкі економічні і фінансові взаємозв'язки, систему стимулів і антистимулів економічних агентів, що створює умови відновлювального зростання. Під впливом цих змін формується і нове інституціональне середовище бюджетного процесу, що поступово змінює і неформальні відносини. Успіхи цих змін пов'язані із зрілістю суспільства, яке виступає основним контролюючим інститутом та досконалістю архітекtonіки бюджетної системи, яка забезпечує ефективне використання бюджетних коштів.

Нині формування нового інституціонального середовища бюджетної системи України спрямоване на підриг монополії центральних державних інституцій. З досвіду Мексики та Китаю необхідно зробити застереження захопленням ідеї децентралізації. «Фіскальна незалежність, – відмічає В. Вейнгаст, – становить важливу складову політичної незалежності взагалі, тому вона є критично важливим чинником децентралізації в умовах унітарних держав» [32, с. 24].

Необхідно виходити з того, що роль бюджету, бюджетної систем у соціально-економічній моделі, яка характерна для більшості європейських країн, і яку намагаються втілити в Україні, посилюється. Хоча у Європі існує її кілька моделей, де різна ступінь перерозподілу ВВП через бюджетну систему (Британська: Великобританія; Ірландія – незначна. Скандинавська: Швеція: Данія – надзвичайно висока (у межах 46–65%). Континентальна: Франція; ФРН – значна. Середземноморська: Італія: Іспанія; Португалія – відносно низька (15–30%).) [33], але

мета та інструменти реалізації однакові. Тому в основу децентралізації має бути покладений принцип податкового суверенітету, який дозволить зміцнити фінансову базу усіх ланок бюджетної системи. Прикладом цього є бюджетна система ФРН, де структура місцевих доходів на 80% формується надходженнями від податків, для більш розвинутих країн вони складають в середньому 50% [34]. Але при цьому будь-які зміни в архітектоніці бюджетної системи не мають суперечити існуючим інституціональним рамкам країни. Центральні ланки бюджетної системи зберігають за собою пріоритетність всього, що стосується макроекономічної політики (особливо, що стосується дефіциту держбюджету і державного боргу). Структура і рівень бюджетних доходів і витрат має носити національну особливість. Відповідальність за прийняті фінансові зобов'язання також мають зберігатися на національному рівні бюджетної системи.

Важливим напрямом удосконалення сформованої відповідно до указу Президента України «Про систему центральних органів виконавчої влади» № 1572/99 від 15 грудня 1999 року архітектоніки бюджетної системи має стати бюджетування за результатами, концептуальні і теоретичні засади якого подані на рис. 1, цьому сприяє проведена в останній період реорганізація інститутів бюджетної системи, що дозволяє відділити діяльність, яка в принципі піддається виміру у точній оцінці, від тієї, яка може бути оцінена лише якісно. Це стратегія реформування бюджетної системи і більшості країн СНД [35].

Ця політика дає відповідні позитивні результати. Кількість дотаційних місцевих бюджетів у 2014 році становили 96,3%, донори 3,7%. У 2017 році уже 72,5%, донори 11,3%, збалансовані 16,2% [36].

Втілення методів фінансування із урахуванням спланованих результатів стає необхідністю, оскільки старі методи планування і виконання бюджету уже не відповідають потенційним можливостям нової архітектоніки бюджетної системи. Застосування їх

має бути здійснене в першу чергу до виконавчих і наглядово-контролюючих інституціональних організацій системи. В іншому випадку намагання поставити бюрократичний апарат системи на службу і під контроль суспільству, буде не що інше як декларування. Стара адміністративна бюджетна система буде відтворена у ще більш багатоплановому і ускладненому варіанті так званих, «м'яких бюджетних обмежень», детально описаному Я. Корнаї [37].

Живий процес сучасних інновацій у бюджетній системі часто приводить до тісного співробітництва держави і приватного сектору, яке будується з врахуванням переваг партнерів. Досконале інституціональне середовище має забезпечити можливість реалізації нових підходів і інструментів, що дозволить удосконалити управління ризиками (запобігати кризи, які дорого обходяться), краще розуміти стимули в системі (мотивуючи учасників бюджетного процесу притримуватися угод і слідувати правилам) і удосконалювати шляхи використання приватних фінансів та ініціативи (відповідаючи вимогам, які б в іншому випадку залишилися б без достатнього фінансування). Це є виклик часу, так як нові державні фінанси розглядають питання про те «як посилити участь приватного сектору, і яка роль обумовленості» [38, с. 15]. Дослідники цю диверсифікацію і зміну інструментарію державних фінансів називають формування «третьої сили» в управлінні бюджетними процесами [39, с. 2]. Її потенціал у фінансуванні державних програм постійно зростає при зменшенні державної власності. Але незважаючи на скорочення державних інвестицій, роль держави проявляється у зростанні регулювання і встановленні стандартів і норм в галузях державно-підприємницького партнерства (ДПП). У досягненні результативності цього процесу важлива активна участь громадянського суспільства у формуванні бюджетної політики, а приватні корпорації, як показує світовий досвід, зацікавлені у доказі своєї соціальної відповідальності [40]. Для України перспективним

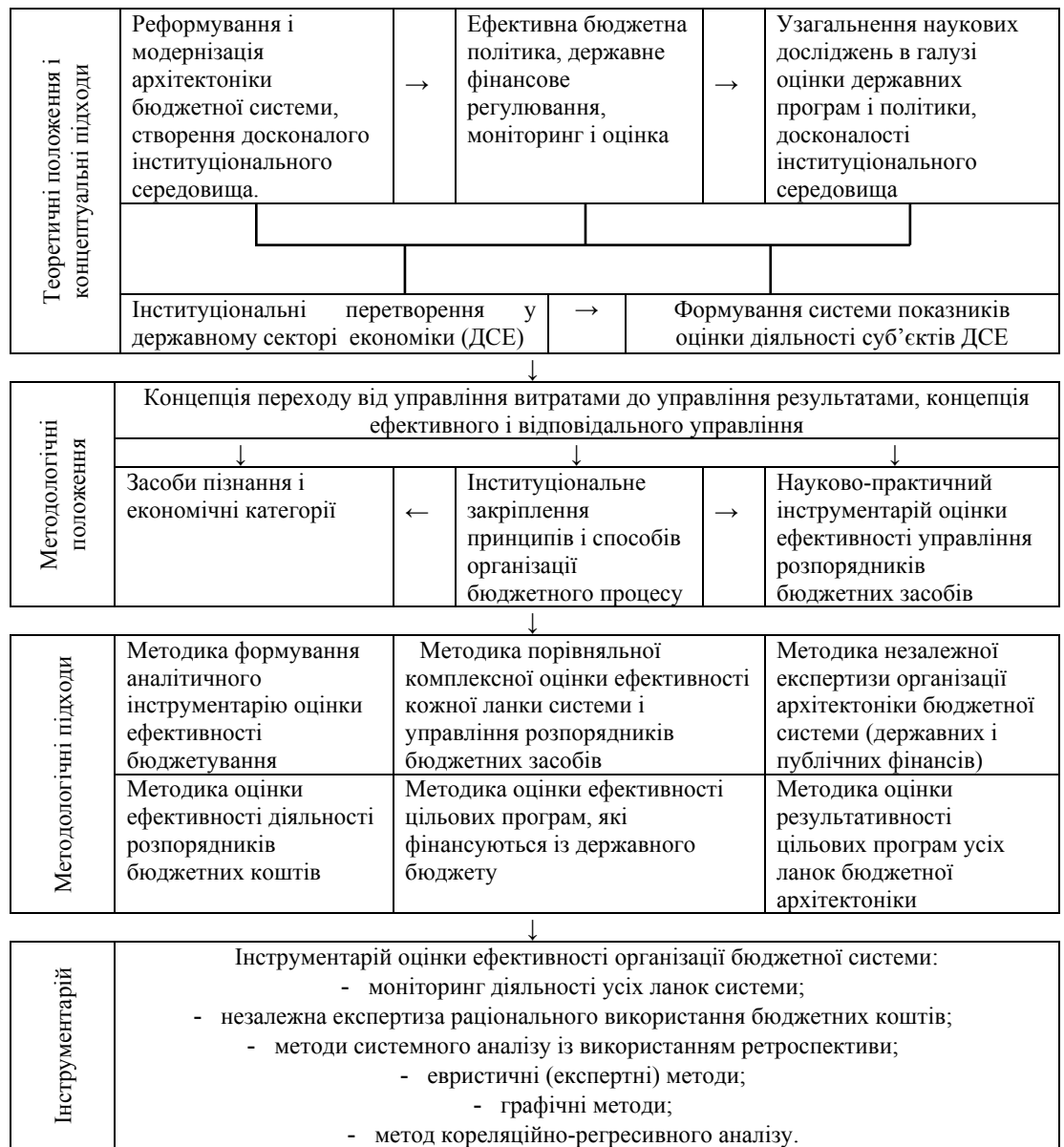

Рис.1. Концептуальні і теоретичні основи переходу до бюджету орієнтованого на результат в контексті формування нового інституціонального середовища.

Джерело: запропоновано авторами.

напрямом ДПП є партнерство на основі «ресурси за інфраструктуру» [41].

В умовах недостатності державних бюджетних коштів для збереження макроекономічної стійкості намагання нарощувати державні інвестиції швидше чим державні заощадження, необхідно враховувати досвід інших країн:

- зростання державних інвестицій у бюджетній системі має обмежуватися сумами, які мають узгоджуватися з поміркованою величиною боргу або зниженням його відношення до ВВП у середньостроковій перспективі у рамках набору сценаріїв стрес-тестування;

- збільшення державних інвестицій має бути зосереджено, перш за все, на високопріоритетних і високо-рентабельних проектах у її секторах економіки, де чітко визначені вузькі міста;

- при збільшенні державних інвестицій або зміни пріоритетів витрат необхідно враховувати взаємодоповнюваність витрат на інфраструктуру і витрат, не пов'язаних з інфраструктурою.

- аналіз витрат і вигод показує, що інвестиції у відродження і відновлення у робочому стані існуючих об'єктів інфраструктури за звичай приносить більш високий прибуток

чим вкладення у нові проекти. (Проте, частина країн з давньою традицією планування державних інвестицій, наприклад, як Бразилія, скоріше віддають перевагу новим проектам часто з політичних причин);

- при оцінці доцільності нових інвестицій слід враховувати вірогідні періодичні витрати на експлуатацію і технічне обслуговування в майбутньому.

Зауважимо, що в основі належного урядування лежить п'ять політичних принципів, сформульованих у Білій книзі Європейського урядування (2001), а саме: відкритість; участь; відповідальність; ефективність та узгодженість. Стандартами незалежного урядування є належне інституціональне середовище, яке забезпечує: законність; участь; прозорість процесу прийняття рішень і доступ до інформації; належну організацію бюджетного процесу; належний персонал; належний фінансовий та бюджетний менеджмент; ефективність; відповідальність; нагляд [42]. Власне, відмічена тенденція уже втілюється у схвалених Кабінетом Міністрів України концепціях розвитку державно-приватного партнерства на 2013 – 2018 рр., яка враховує сучасні потреби розвитку інфраструктури й інноваційної сфери, та ґрунтується на відповідних рекомендаціях експертів [43]. Стимулюючим у цьому процесі є ефективність. Економічна ефективність, на думку фахівців, може досягати 25 % від інвестування в інфраструктурні проекти в енергетиці, транспортній інфраструктурі, комунальному господарстві, телекомунікаціях тощо [44].

Проблема залишається у формуванні досконалого інституціонального середовища розвитку цього партнерства.

ВИСНОВКИ

Таким чином рівень досконалості інституціонального середовища бюджетного процесу суттєво впливає на ефективність функціонування бюджетної системи, змінює філософію управління державними фінансами та створює стимули для домінування в суспільному виборі «групи Патнема»

(тих хто турбується в першу чергу про суспільні потреби а не власні), а не «групи Олсона» (ті хто турбується в першу чергу про свої потреби а потім про суспільні). Тобто, існує залежність ефективності бюджетного процесу від ефективності його інститутів та інституціонального середовища. В умовах реформування всієї бюджетної системи воно має сприяти:

По-перше, подоланню домінуючу роль центральних інституційних організацій бюджетної системи в процесах проектування реформи і відносно односторонність цих процесів. Не консультації, а широке залучення поряд із науковцями і експертами проектів, які фінансуються міжнародними донорами, представників різних ланок бюджетної системи, успіх її втілення від яких і залежатиме. По-друге, максимально зробити цей процес відкритим для суспільства, щоб воно було підготовлене до змін. Механізми забезпечення відкритості діяльності і комунікативні механізми мають бути частиною стратегії реформування, які впливають як на зміст перетворень які проводяться, так і характер управління, а в послідовному на ефективність суспільного контролю за використанням бюджетних коштів. По-третє, реформуванню системи з урахуванням можливості кожної її ланки (регіону), гармонійністю місцевих заходів із заходами центральних інституціональних організацій на основі механізмів стимулювання пасивних регіонів до дій. Адже неоднорідність регіонів за адміністративним потенціалом і бюджетною забезпеченістю вимагає диференціації процесу реалізації реформи. По-четверте, формуванню надійних механізмів моніторингу, які здібні відображати стан кожної інституціональної організації бюджетної архітектури, зростанню ефективності управління державними витратами, спонукаючи до використання більш високого рівня технологій, а персонал до постійного підвищення кваліфікації. Нове інституціональне середовище має вбудувати бюджетну систему у загальну систему управління і характеризуватись високим рівнем підзвітності і прозорості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ

1. Hodgson J.M. Introduction // A Modern Reader in Institutional and Evolutionary Economics. Key Concepts / Ed. by J.M. Hodgson. – Cheltenham: Edward Elgar, 2002. – 240 p. : [Electronic resource]. - Access: https://fernandonogueiracosta.files.wordpress.com/.../hodgson-geoffrey_eaere_a-mod...
2. Аджемоглу Д. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства та бідності / Д. Аджемоглу, Д. Робінсон: 2-ге вид., випр / Пер. з англ. і наук. ред. О. Дем'янчук. – К.: Наш формат, 2017. – 440 с.
3. Вільямсон О.Е. Економічні інститути капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів / О.Е. Вільямсон. – К.: АртЕк, 2001. – 472 с.
4. Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток / За ред. О.Е. Вільямсона, С.Дж. Вінтера; пер. з англ. А.В. Кулікова. – К.: А.С.К., 2002. – 336 с.
5. Норт Д. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які впливають на хід історії / Д. Норт, Дж. Волліс, С. Вебб, Б. Вайнгаст; пер. з англ. Т. Цимбал. – К., Наш формат, 2017. – 352с.
6. Олсон М. Логіка колективної дії. Суспільні блага й теорія груп / М. Олсон; [пер. з англ., післямова С. Слухая]. – К., Лібра, 2004. – 272 с.
7. Олсон М. Влада й процвітання: подолання комуністичних і капіталістичних диктатур / М. Олсон; пер. з англ. А. Іщенко. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — 174 с.
8. Остром Е. Керування спільним. Еволюція інституціональних дій / Е. Остром; пер. з англ. Т. Монтян. К.: Налстас., 2012. – 398 с.
9. Пікетті Т. Капітал у ХХ столітті / Т. Пікетті; пер. з англ. Н. Палій – К.: Наш формат, 2017. – 646с.
10. Райнерт Е. Як багаті країни забагатіли ... і чому бідні країни лишаються бідними. / Е. Райнерт; пер. з англ. П. Таращук. – К.: Темпора, 2015. - 444с.
11. Фергюсон Н. Еволюція грошей. Фінансова історія світу / пер. з англ. К. Діса. – К. : Наш формат, 2017. – 384 с.
12. Варналій З.С. Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення [монографія] / З.С. Варналій, Т.В. Бугай, С.В. Онищенко. – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – 271 с.
13. Гасанов С.С. Структурні реформи в умовах інституціональної невизначеності та фінансової нестабільності // С.С. Гасанов // Наукові праці НДФІ. – 2017. - №2. – С.5-24.
14. Гриценко А.А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку / А.А. Гриценко // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 2. – С. 9–23.
15. Інституційні трансформації соціально-економічної системи України: монографія / за ред. чл.-кор. НАН України Гриценка А.А. – ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2016. – 273 с.
16. Данилишин Б.М. Монетаризм і роль центральних банків від загальносвітових теорій до управлінської практики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/monetarizm-i-rol-centralnih-bankiv-vid-zagalnosvitovih-teoriy-doukrayinskoyi-praktiki-.html>.
17. Єфіменко Т.І. Інституціональні аспекти реформування державних фінансів / Т.І. Єфіменко, С.Л. Конопльов // Фінанси України. – 2016. - №6. – С.7-30.
18. Єфіменко Т.І. Розвиток інституційних засад взаємодії фіскальної та монетарної політики України / Т.І. Єфіменко // Економіка України. – 2017. - №12. – С.12-33.
19. Коваленко Ю.М. Інституціоналізм фінансового сектору економіки: [монографія] / Ю.М. Коваленко; Наук. ун-т ДПС України. – Ірпінь: ІЦ нац. ун-т ДПС України, 2013. – 608с.
20. Кудряшов В.П. Фінансування державного бюджету в період подолання наслідків рецесії / В.П. Кудряшов // Фінанси України. – 2017. - №10. – С. 7-26
21. Лисяк Л.В. Ефективність використання коштів місцевих бюджетів України: монографія / Л.В. Лисяк, К.М. Роменська. – Дніпропетровськ: УМСФ, 2015. – 232 с.

22. Роменська К.М. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку: монографія / К.М. Роменська, Л.В. Лисяк, О.В. Гриценко, С.В. Качула [та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. Л.В. Лисяк. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. – 396 с.

23. Чугунов І.Я. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства / І.Я. Чугунов, Л.В. Лисяк // Фінанси України. – 2009. – № 11 (168). – С. 3–11.

24. Чухно А.А. Вибрані праці: у 2-х т. / передм. Л.В. Губерського, Т.І. Єфименко. – К.: ДНУ «Акад. фін. упр.», 2012. Т.1– 557 с. Т.2.

25. Voynarenko M.P. Clusters in the Institutional Economics: Clusters in the Institutional Economics: monograph / M.P. Voynarenko. - Włocławek: ESFII, Poland, 2014. - 335 p.

26. Вільямсон О.Е. Економічні інститути капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів / О.Е. Вільямсон. – К.: Вид. «АртЕк», 2001. – 472 с.

27. де Сото Э. Загадка капитализма. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всём остальном мире / Э. де Соте; Пер. с англ. Б. Пинскер, науч. ред. Р. Левита. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. - 272 с.

28. The corruption perceptions index: [Electronic resource]. - Access: <http://www.transparency.org/research/cpi>

29. Grzegorz W. Kolodko. The World Economy and Great Post-communist Change / Kolodko Grzegorz W. – New York: Nova Science Publishers, Inc., 2006. – 194 p.: [Electronic resource]. - Access: www.tiger.edu.pl/aktualnosct/world_economy_toc.pdf

30. Jayasooriya, S.P. Growth Empirics: Structural Transformation and Sectoral Interdependencies of Sri Lanka / S.P. Jayasooriya. ADBI Working Paper 728. Tokyo: Asian Development Bank Institute, 2017. – 22p. (P. 1) Available: [Electronic resource]. - Access: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/297091/adbi-wp728.pdf>

31. Пирог О.В. Стратегічні перспективи економічного розвитку

національної економіки України / О.В. Пирог // Бізнес інформ. – 2011. – №11. – С. 32-34.

32. Weingast B.R. Second Generation Fiscal Federalism: Implications for Decentralized Democratic Governance and Economic Development / B.R. Weingast // World Development № 53, 2014. – P. 14-25: [Electronic resource]. - Access: www.fin-izdat.com/journal/fa/detail.php?ID=65740

33. Измерение бедности и социальной интеграции в ЕС: достижения и дальнейшие улучшения. Европейская экономическая комиссия организации объединенных наций. Конференция европейских статистиков. Рабочий документ 25. 20 января 2014 г.: [Электронный ресурс]: Режим доступа: https://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.15/2013/WP25_Eurostat_D_Rus_Final.pdf

34. 2017 Index of Economic Freedom. URL: [Electronic resource]. - Access: <http://www.heritage.org/index/about>

35. Национальная стратегия децентрализации (Проектна стадия обговорення). – Кишинэу, 2011. – 98 с.; Бюджетная система Республики Беларусь. Пособие о государственном бюджете и закупках в Республике Беларусь. Uladzimir Kavalkin, 2017: [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://www.belhelcom.org/sites/default/files/posobie_biudzet-sistema_rb.pdf

36. Бюджет-2018 – черговий виклик для місцевого самоврядування...: [Электронный ресурс]: Режим доступа: <https://buhgalter.com.ua/.../byudzheth-2018-chergoviy-viklik..>

37. Корнай Я. Дефицит / Я. Корнай: Пер. с венгер. Науч. ред. Д. Маркова и М. Усевич. – М.: Наука, 1990. – 607 с.

38. Новые государственные финансы. Ответ на глобальные вызовы / Под ред. И. Кауль и П. Кунсисанью. – М.: Весь мир, 2006. – С. 95 с.

39. Weingast B.R. Second Generation Fiscal Federalism: Implications for Decentralized Democratic Governance and Economic Development / B.R. Weingast. – 2006, available at SSRN. – 68 p.: [Electronic resource]. - Access:

http://policydialogue.org/files/events/Weingast_Second_Generation_Fiscal_federalism.pdf

40. Asian Public-Private Partnerships: An Overview of Trends and Innovations / De Vera M., Torio P., Timbang M., Siriban C. – Asian Institute of Management. Business and Development Research WP 13-002, January 2013. – 46 p.: [Electronic resource]. - Access: <http://www.aim.edu/files/download/772>

41. Barma H. Rents to Riches? The Political Economy of Natural Resource-Led Development / H. Barma, K. Kaiser, T. Minh Le, L. Vinula. – The World Bank, Washington, 2012. – 259 p.: [Electronic resource]. - Access: <http://www.imf.org/external/np/seminares/eng/2013/fiscalpolicy.pdf/rajaram.pdf>

42. European Governance: A White Paper. – Brussels, 2002 (COM (2001) 428 final). – 12p.: [Electronic resource]. - Access: http://www.eu-newgov.org/database/DOCS/CLU2_D01_Almer_Rotkinch_European_Governance.pdf

43. Концепція Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування на 2013 – 2018 роки. № 719-р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.searh.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/kr120719.html; Концепція розвитку державно-приватного партнерства на 2013 – 2018 роки прийнята Урядом 14 серпня: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.dialogueauc.org.ua/node/40515>

44. Инфраструктура как фактор роста / Свобода слова: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svoboda.org/content/article/25432479.html>

REFERENCES

1. Hodgson J.M. (2002) Introduction // A Modern Reader in Institutional and Evolutionary Economics. Key Concepts / Ed. by J.M. Hodgson, Cheltenham: Edward Elgar, 240 p. : [Electronic resource]. - Access: https://fernandonogueiracosta.files.wordpress.com/.../hodgson-geoffrey_eaepe_a-mod...

2. Adzhemorlu D. (2017) Quare apud gentem declines Adzhemorlu. Unde virtus, divitiae et paupertas / D. Adzhemorlu, D. Robinson, 2nd ed., Rege / Per. ex Anglica. and Sciences. Ed. A. Demyanchuk, K., Nostri forma, 440 p.

3. Williamson O.E. (2001) De institutionibus societatis capitalistae, economic, firms, ipsum est, contraxit / O.E. Williamson, K., Artekt, 472 p.

4. Natura fortis: Origins: evolutio et development (2002) / Ed. O.E. Williamson, S.I. Hiems; Trans. ex Anglica, K., Quaeris, 336 p.

5. Nort D. (2017) VIM Atque Potestatem socialis ordines. Pelagus factores quod afficiunt decursu historiae / D. Nort, J. Wallis, S. Webb, B. Vaynhast; Trans. ex Anglica. C. Tsybmal, C. Nash format, 352p.

6. Cicero M. (2004) De ratione actionis. Doctrina socialis beneficia et coetus / M. Cicero; Trans. ex Anglica. - K MMIV.

7. Cicero M. (2007) Virtutis Dei, et feliciter evenire; et victor existens communistarum capitalismi et dictaturas cogitare / M. Cicero; Trans. ex Anglica, K, 174 p.

8. Ostrom E. (2012) Participatur administratione. Institutionalem evolutionem actiones / E. Ostrom; Trans. ex Anglica. C. Montyan. K., Nalstas., 398 p.

9. Pickett T. (2017) Capital Vicesimo hoc saeculo / T. Pickett, Trans. ex Anglica. N. Pyro, K., Nostri forma, 646 p.

10. Reinert C. (2014) Dives terris et regionibus melius ... et quid pauper pauper manent. / C. Reinert; Trans. ex Anglica, K., Tempora, 444 p.

11. Tacitus N. (2017) Evolutione pecuniam. Financial de Historia Orbis Terrarum / N. Tacitus / lane. ex Anglica. C. Dysa. - A., Nash format, 384 p.

12. Varnaliy Z.S. Budget processus in in Ucraina: state, et institutionis problems suscipio [Books] / Z.S. Varnaliy, T.V. Bugay, S.V. Onishchenko, Poltava: PoltNTU, 271 p.

13. Hasanov S.S. (2017) Incertae financial varietate institutionum legibus ac structurarum in terms of P. // S.S. Hasanov // Acta NDFI. №2, p. 5-24.

14. Gritsenko A.A. (2016) Ukraina scriptor oeconomica progressionem ad

inclusive / A.A. Gritsenko // *Divinatione assequi*, № 2, P. 9-23.

15. *Institutionum mutatio de regione oeconomica ratio de Ucraina: Books (2016)* / ed. Corr. A Ucraina Gritsenko VULA - SI «VULA de Ucraina Institute of Economics et PRAENUNTIATIVUS», K., 273 p.

16. Danylyshyn M. *Monetarism central ripas et a global munus a opiniones de administratione exercitia* / M. Danylyshyn: [Electronic resource]. - Access: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/monetarizm-i-rol-centralnih-bankiv-vid-zagalnosvitovih-teoriy-doukrayinskoyi-praktiki-.html> .

17. Efimenko T.I. (2016) *De rebus oeconomicis necnon ipsius institutionis publicae* / T.I. Efimenko // *Konoplyev Finance Ucraina*, №6, P. 7-30.

18. Efimenko T. (2017) *Actionem mutuam institutional compage enim progressio est fiscal pecuniariis policy de Ucraina* / T. Efimenko / *Ucraina scriptor elit*, №12, P. 12-33.

19 Kovalenko Y.M.(2013) *Institutionalism oeconomus sector [Books]* / Y.M. Kovalenko; *Scientiae. University of Sts Ucraina, Irpen IC th. University of Sts de Ucraina*, 608 p.

20. Kudryashov V.P. (2017) *Financing victor existens in statu budget ad detrimenta quaestuosae recessui centri gravitatis* / V.P. Kudryashov / *Finance Ucraina*, №10, p. 7-26.

21. Lysyak L.V. (2015) *Budgets loci efficientiam in Ucraina: Books* / L.V. Lysyak, K.M. Romenskaya, *Dnipropetrovsk, UMSF*, 232 p.

22. Romenska K.M. (2015) *Dispensatio oeconomica trends implementation pars dominans socialis development of: Books* / K.M. Romenskaya L.V. Lysyak O.V. Gritsenko, S.V. Kachula [et al.] per scientiam. Ed. *Oeconomica*, Professor. L.V. Lysyak, *Dnipropetrovsk: DDFa*, 396 p.

23. Chugunov I.Y. (2009) *Dispensatio oeconomica ratio ad institutionalem environment, societatem* / I.Y. Chugunov // *Lysyak Finance Ucraina*, № 11 (168). *Nigricornis*, P. 3-11.

24. A Chukhno A. (2012) *Selected Works: in T II.* / Praefatio. Lv Hubersky TI Efimenko, K., *DNNU «Acad. aculeo noxius. Exercise»*. T.1, 557 p. V.2.,

25. Voynarenko M.P. (2014) *Clusters in the Institutional Economics: Clusters in the Institutional Economics: monograph* : Voynarenko M. P., *Włocławek: ESFII, Poland*, 2014, 335 p.

26. Williamson O.E. (2001) *De institutiones societatis capitalistae, economic, firms, ipsum est, contraxit* / OE Williamson, K., *Type. «Artek»*, 472 p.

27. Soto de E. (2004) *Capitalismus problema. Quid torzhestvuet Capitalismus in Occidentem atque clade terpyt vsēm T reliquiž myre* / E. de Soto / *Per. cum Anglis. B. Pynsker, scientific. Ed. R. Levi, M.: ZAO «Olympo regnator, Byzness»*, 272 p.

28. *The corruption perceptions index: [Electronic resource]*. - Access: <http://www.transparency.org/research/cpi>

29. Grzegorz W. Kolodko. (2006) *The World Economy and Great Post-communist Change* / Kolodko Grzegorz W. – *New York: Nova Science Publishers, Inc.*, 194 p.: [Electronic resource]. - Access: www.tiger.edu.pl/aktyalnosc/world_economy_toc.pdf

30. Jayasooriya, S.P. (2017) *Growth Empirics: Structural Transformation and Sectoral Interdependencies of Sri Lanka* / S.P. Jayasooriya: *ADB Working Paper 728. Tokyo: Asian Development Bank Institute*, 22p. (P. 1) Available: [Electronic resource]. - Access: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/297091/adb-wp728.pdf>

31. Pirog O.V. (2011) *Nationalis oeconomia opportuna habueritis ad rei oeconomicae incrementum de Ucraina* / O.V. Pirog // *Business Nunciata*, №11, P. 32-34.

32. Weingast B.R.(2014) *Second Generation Fiscal Federalism: Implications for Decentralized Democratic Governance and Economic Development* / B.R. Weingast // *World Development* № 53, P. 14-25: [Electronic resource]. - Access: www.fin-izdat.com/journal/fa/detail.php?ID=65740

33. *Measurement bednosity sotsyalnoy et in EU integration, et res gestae dalneyshye Cultura. Evropeyskaya Commission of Economic organization ob'edynennykh est. Evropeyskykh statystykov colloquium (2014). Document vocatio 25. Opus 20 January: [Elec-*

tronic resource]. - Acces: https://www.unecce.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.15/2013/WP25_Eurostat_D_Rus_Final.pdf

34. 2017 Index of Economic Freedom. URL: [Electronic resource]: Acces: <http://www.heritage.org/index/about>

35. Strategy Natsyonalnaya decentralization (Scaena Discussions Project) (2011), Chisinau, 98 p.; Byudzhetnaya Reipublicae ratio Belarus. De re publica Donec Posobyet et suasu in Republica Belarus (2017). Uladzimir Kavalkin: [Electronic resource]: Acces: http://www.belhelcom.org/sites/default/files/posobie_biudzet-sistema_rb.pdf

36. Donec 2018 - alius locus ad provocatione imperium ... [Electronic resource]: Acces: <https://buhgalter.com.ua/.../byudzhet-2018-cherhgo-viy-viklik..>

37. Kornai J. (1990) Deficit / J. Kornai: Per. cum Wenger. Scientific. Ed. M. et D. Markov Usevych, M.: Nauka, 607 p.

38. Hosudarstvennyye Finance. Ad respondendum hlobalnyye vyzovy (2006) / Ed. I. Kaul, MP Kunsysanyu, M.: Worldwide, 95 p.

39. Weingast B.R. (2006) Second Generation Fiscal Federalism: Implications for Decentralized Democratic Governance and Economic Development / B.R. Weingast, available at SSRN. - 68 p.: [Electronic resource]: Acces: http://policydialogue.org/files/events/Weingast_Second_Generation_Fiscal_federalism.pdf

40. Asian Public-Private Partnerships: An Overview of Trends and Innovations (2013) / De Vera M., Torio P., Timbang M., Siriban C.. - Asian Institute of Management. Business and Development Research WP 13-002, January, 46 p: [Electronic resource]: Acces: <http://www.aim.edu/files/download/772>

41. Barma H. (2012) Rents to Riches? The Political Economy of Natural Resource-Led Development / H. Barma, K. Kaiser, T. Minh Le, L. Vinula. - The World Bank, Washington, 259 p. [Electronic resource]: Acces: <http://www.imf.org/external/np/seminares/eng/2013/fiscalpolicy.pdf/rajaram.pdf>

42. European Governance (2002): A White Paper, Brussels, (COM (2001) 428 final). - 12 p.: [Electronic resource]: Acces: http://www.eu-newgov.org/database/DOCS/CLU2_D01_Almer_Rotkinch_European_Governance.pdf

43. Conceptum de statu viae scopum oeconomica progressionem progressio pro 2013 publica - 2018 annis. № 719, p. [Electronic resource]: Acces: http://www.searh.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/kr120719.html; De conceptu, privatis publica societate in 2013 - 2018 annis probatus per Government in August 14: [Electronic resource]: Acces: <http://www.dialogueauc.org.ua/node/40515>

44. Infrastructure sicut incrementum elementum / Libertas: [Electronic resource]. - Acces: <http://www.svoboda.org/content/article/25432479.html>